

O'ZBEK TILIDA SO'ZLASHUV USLUBIDA ISHLATILADIGAN BA'ZI SO'ZLARINING O'ZBEKCHA SHAKLI VA AHAMIYATI

*Toshkent shahar Yashnobod tumani
204-o'rta ta'lim maktabining O'zbek tili fani o'qituvchisi
Toirova Muhayyo Rahmonaliyevna*

Annotatsiya: Maqolada o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishning muammo va yechimlari, ta'lim sifatini oshirishdagi omillar xususida so'z boradi. Muallif til o'qituvchisining kompetentlik jihatlari, tilning lingvokulturologik xususiyatlari borasida o'z mulohazalarini bildiradi. Xalqaro hamda milliy tajriba bilan bog'liq qarashlarni tahlilga tortadi

Kalit so'zlar: metod, milliy tajriba, xalqaro ta'lim standarti, innovatsion metod.

O'zbek tili – naqadar boy va ko'rkam til. Necha qadim zamonlardan buyon hozirgi kunga qadar o'z mavqeyini yo'qotmay kelayotgan tildir. Bu tilde Uvaysiylar, Nodiralar, Huvaydo-yu Anbar Otinlar madh aylagan. Shunday go'zal tilki, u tufayli biz onamizni atay olamiz, farzandlarimizni suyub erkalata olamiz. Bu gaplarni soatlab davom ettirsak bo'ladi, Ammo tanganing ikki tomoni bo'lgani kabi biz kundalik hayotda turli xil chetdan kirib kelgan so'zlarni ishlatamiz, va bu hozirgi kunda bizga bu odatiy holday tuyiladi. Ammo bu achinarli holat o'z tilimizda shunday go'zal iborayu, so'zlarimiz bo'la turib o'zga tillardagi so'zlardan foydalansak. Bu so'zlar hayotimizga turli xil davrlarda aholining etnik jarayonlari natijasida paydo bo'lgan. Yurtimiz Chor Rossiyasi istibdodi davri undan keyingi mustamlakachilik davrida ko'p hujjatlarimiz, qonun va qoidalarimiz telivediniya va radio rus tilida olib borilgan. Shuning uchun ham tilimizdagi ayni o'zlashma so'z rus tilidan kirib kelgan va o'zbekcha talaffuz qilinadi. Tilimizda Oloy bozori “Alayskiy” Farhod bozori “Farhadskiy” kabi talaffuz qilinadi. Bu so'zlarni yuqoridagi tarzda talaffuz qilinishi bir qarashda oddiydek tuyiladi insonga, lekin bu o'z tilimizga bo'lgan hurmatsizlik ekanini anglamaymiz ham. Bundan tashqari so'zlashish chog'ida tasdiqlash, xulosa dalillash va shu kabi munosabat bildirish quyidagi so'zlardan foydalanamiz. Gaplarni tasdiqlash uchun “da, kanechna” so'zlarini ishlatamiz bu o'zbek tilida ha, albatta so'zlari o'rnida qo'llaniladi. Bundan tashqari “Tak shto” - so'zi demak, tochna - ayni so'zlaridan nutqimizda ko'p foydalanamiz. Bunday so'zlardan ko'p foydalanishimizga asosiy sabab bizning badiiy asarlarni ko'p mutolaa qilmayotgaimiz. Gazeta va jurnallarga e'tibor qaratmaganimiz. Chunki XXI asr kompyuter texnologiyalar asri deb hisoblab badiiy adabiyotdan uzoqmiz. Bilmaymizki, badiiy adabiyot inson ruhini poklaydi, balki nutqni ta'sirchan qiladi. Nuroniy buvijon bobojonlarimiz so'zlariga e'tibor bersak rivoyat, naql, maqol-u, matallar ko'p uchratamiz Bunga sabab ular juda ko'p

badiiy asarlar-u jurnallarni ko`p mutolaa qilishadi. Shuning uchun ham nutqlari ko`rkam-u, so`zlari yoqimlidir. Biz yoshlarning yuqoridagi kabi so`zlarimiz bir qarashda jozibador tuyilsada, ammo bu gullar orasida yantoq o`sgandek ko`rinadi. Shuning uchun nutqimiz ravonligi, so`zimiz sofligi ila so`zlashayli. Zero har bir gapimizdan dillar orom olsin. Tilimizda yana shunday so`zlar borki, ularni shu so`zlar qatorida qabul qilib qulog`imiz o`rganib qolgan. Bularga “Svetafor” so`zini olishimiz mumkin. Bu so`zni biz chorraha yo`llarda mashinalar qatnovini tartibga solib turishini bilamiz va bu so`zni boshqacha tarzda qabul qila olmaymiz. Bir o`ylab ko`rmaymizmi shu so`zni o`z ona tilimizdagi nomi nima ekan? Agar mantiqiy o`ylab qaraydigan bo`lsak svetafor yo`lni yaratish uchun mo`ljallangan. Shuning uchun uni yo`l chiroq deb atasak bo`ladi va bu bilan lug`atimizni bir so`zga ko`paytirgan bo`lamiz. Lug`at boyligimizni o`stirish va nutqimizda sof o`zbekcha so`zlardan foydalanish o`z qo`limizda shunday ekan har birimiz buy o`lda harakat qilmog`imiz lozim. Yuqoridagi so`zlarning o`zbekcha muqobilini yaratib o`z ona tilimiz ravnaqiga hissa qo`shaylik. Zero bizning bobolarimiz Navoiylar, Lutfiylar, Atoiylar qalam tebratgan bu til shu holatida ham boy u chetdan kirgan so`zlarga muhtoj emas. Buyuk yozuvchi va adibimiz Abdulla Qodiriy “O`zbek tili kambag`al emas, balki o`zbek tilini kambag`al deguvchilarning o`zlari kambag`al. Ular o`z nodonliklarini o`zbek tiliga to`nkamasinlar” degan edilar. So`zim avvalida aytganimdek o`zbek tili jozibador va jaranglidir. Unda aytilgan har bir so`z va kuylangan navo dillarga yetib boradi.

Xulosa: Bundan ko`rinib turibdiki biz o`zbek tilimizning mavqeyini oshirish yo`lida harakat qilishimiz kerak. Dunyoda baralla yangrasin madhiyamiz. Har qancha faxrlansa arziydigan tilimiz bor. Hozir shu paytda bir zamonlar buyuk ozar shoiro Xalil Rizo Uluturkning jo`shqin misralari yodimga tushdi.

Qay bir kunda uchib kelding, samolardan o`zbek tili?

Qanot olding eng muqaddas sadolardan o`zbek tili!

Beshik tutgan kelinlarning allalarin tinglabmiding?

Yaralgansan shu nidolardan o`zbek tili!

Qanday ajoyib misralar to`grimi? Rostan ham o`zbek tili boy til. Hozirgi kunda yo`qolib borayotgan tillar qatoriga kirmaydi. Lekin biz tilimizni yanada rivojlantirsak ota-bobolarimizdan qolgan merosni avaylasak ona tilimiz yana ming yillab ravnaq topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “O`zbek tilining yangi imlo qoidalari” – “O`zbekiston milliy ensiklopediyasi
2. O`zbek tilining izohli lug`ati – “Ozbekiston milliy ensiklopediyasi”
3. www.natlib.uz - O`zbekiston milliy kutubxonasi
4. www.tafakkur.net - O`zbek va jahon adabiyoti durdonalari.